

ФР
Ш44(4Укв)
0-79

М. ОСЬМАЧКА

СКИПАСЬКІ ВОГНІ

ДЕРЖАВНЕ
ВНАДВННИЦТВО
УКРАЇНИ

Р.С. КОРОТКИЙ ПАСПОРТ КНИГИ

Шифр Ш 44 (4Укр) 0-79 Инв. № 2671030

Автор Свєдєцька Т.

Назва Скоп'євські вогні:

поєзії.

Місце, рік видання Катеринівка, 1925.

Кіл-ть стор. 93 [2]с.

-"- окр. листів _____

-"- Ілюстрацій _____

-"- карт _____

-"- схем _____

Том _____ частина _____ вип. _____

Конволют _____

Примітка: М.І.С. 96 Сл.з-

Т. ОСЬМАЧКА

СКИТСЬКІ ВОГНІ

ПОЕЗІЇ

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

1925

Державна
бібліотека
України

[891.17—3]

КАТЕРИНОСЛАВ, 2-ГА
ДРУК.-ЛІТ. ПОЛІГРАФ-
ТРЕСТА, ІМ. „1-ШЕ
ТРАВНЯ“, № 1840.
ТИРАЖ 3000. ГУБЛІТ
№ 3197 з 22-ГО
КВІТНЯ 1925 Р.

СКИТСЬКІ ВОГНІ

ДО СТЕПУ

Гей, степе мій,
підпер ти ріками моря,
щоб не схитнулися вони на ниви хлібо-
роба...

ти запалив дзвінкі вогні
великих сизих рос,
що з ранків падають на обрій—
на вічний твій покос...
І обрій угинається під сонцем і пала,
неначе в тих вогнях,
що скити-дикуни забули у віках
посеред ночі на глухих степах...
До тебе, степе мій,
пісні мої горять,

як роси польові,
або забуті кочовиська вікові!

О, скити, пращурі мої,
тепер я знаю, що зринають із степів
ото забуті вами у віках вогні
під арки чорні вороних ночей,
що миє тирсою старезний степ.
Вони зринають і гойдаються під арками
зірками,

як давні факели у Тибрі вчорами.

А з вулиць городів,
як води з берегів
глибоких рік,
люди випливають
у сяєво вогнів...
і там навіки поринають...
як у таємнії криниці
крилаті кажани вночі.

А думи їх злітають
на високі арки ночі,
де ворушаться на вітрі зорі...
І над зорями кружляють,
як рої бджолині
над вуликами золотими...

І, степе мій,
за віком вік
глянуть зірок отих живих,
що у безоднях із вогнів твоїх
налиті,
щоб людові й наступному світити!

НОВА ДОБА

В старій, далекій давнині
ходили скити по степах.
кобил доїли і вогні
світили в мокрих комишах.

В розлогах рунних пасовиськ
старшини ставили списи;
голота пасла табуни:
на вітрі плакав її свист.

Підняли бунт проти старшин
свавільні, голі дикуни...
Забрали скот і всі пішли
туди, де рвуть блакить орли

Коло Азова в шумі трав
цей гурт тимчасом зупинивсь,
стрілу у морі сполоскав
на лук могутній положив—

із неба давньої доби
дугу над степом написав. .
Стріла до нас у городи
упала дзвінко на граніт—
під нею камінь запалав.

І вже горить вогнем новим,
аж висне дим до чорних шахт!
Цей дим новітньої доби—
сліди дикунських кочовиськ
назавше топить у степах.

ЗІРНИЦЯ В МОРЯХ

Котиться сонце по хвилях морських
і ранки веде нам по водах,
на горах ліси, наче замки, стоять
і сонце вогнями стрічають сьогодні.
Стовпи верстові над землею гудуть, —
мов дівчина коси розсипала горді.
Упали дроти на патлаті жита
та шуми долин висисають сьогодні!..
В нас груди — як дзвони на вежах міських,
гойдають серця у степи під зірками,
де місяць бреде через вовну ланів,
щоб квіткою впасти в моря за лісами.

Під зорями груди гойдаються в ніч,
а серце клепає срібло на озерах:

обковує місяць ним сонні сади—
і сліпнуть од блиску яри та печери...
Під зорями груди гойдають з ночей
у ранки, що високо йдуть по туманах,
вимотують ріки срібляні з озер.
розвішують їх на мостах та на ямах.
Ворушаться ріки на гривах степів.
у море за сонцем повзуть, як полотна,—
то стеляться повно шляхи кораблям,
що в путь виражає голота!

Десь обрій прорвала зірниця в морях,
одбилась гігантом у чорній безодні...
Туди вже пливуть кораблі до глибин:
везуть наше сильне „сьогодні!“

ПО ШЛЯХУ ВІКІВ

Наче у сивих кожухах діди,
степами ходили в туманах вітри;
тупали в груди широкі ланів,
луни гули, як із дзвонів, з ярів
Осінь прибралась у плахту листату,
виссала соки із яблук, малини.
межами йшла десь у церкву багату,
де свічі горять—все червоні жоржини;
де моляться сосни,
співають дуби,
полотна, як білії кості,
лягли на горби.
Полотнами тими,
ішов я без упину

з долини до долин,
на гору кам'яну
під зорі до Карпат.

Як ніч нахилиться на землю,
на шиї в себе місяць погойдає—
долини кидають постелі
і там сідають на горі;
з їх чол тумани виступають
та падають в яри.

Як півень співами поверне
рожеві селища на схід—
долини мовчки спинять місяць
і мовчки ляжуть між рови.

І там на престолі долин
зелена верба нап'ялась
і шумом рясних верховин,
мов слива, блакить налилась.

Стояла лицем там на схід
красуня струнка у вінку...
на заході місяць поблід,
під місяцем вили вовки у танку
— Скажи мені, діво-красо,
це ти, моя Віра—весна молода?
Шукав я тебе, де кривавить вода.
Яри де сивіють од сов.
— „Юначе, поглянь на вербу,
Шумить вона в небо, мов ріки в яри,
на коріні гору важку
до „Віри“ твояї несе
наче серце своє
за блакить“.

Я глянув у небо-безодню:
кихтями сонце тримав там орел;
над сонцем, мов хмару безводну,
крила в простори продер.

На чорнім чоїл у орла
вінок із зірок, наче роси, горів,
та срібною тінню на хмарах тримтів,
що десь потопали в степах...
Здавалось мені, що в орлине чоло
кожна зоря просочила жало
і віком минулим горить в голові
та тягне вагою орла до землі.

В цей час дівчина співала, мов крізь сон
„В темний вечір зоря впала до вікон
покотилась в теплу річку на луги,
а русалки підхопили в хвартухи.
Зорю кидали у роси між кущі
та й у лозах загубили уночі,
А я рано випускала качурі
і ногою доторкнулась до зорі.
Заховала зорю ясну в деревій...
Возьми, серце тобі буде із зорі“.

Ніби вогник у степу,
де шлях перехресний.
над полями в ніч глуху
поплутавши верстви—
в дівчини зоря ясна—
небесна жарина—
на долонях-пелюстках
искри розгубила.
Я зорю гарячу взяць
голими руками
хутко кинувсь, мов бджола
в квітку над ланами.
Та зоря та з її рук
соколом вогненным
поминула враз вербу
і в сонце шалено
впала каменем на дно
під груди орлячі...
Сонце в лапах під орлом
погойднулось наче.

Як грім скликає берегами
важкі могили із степів,
орел гукнув під небесами—
і я на скелі занімів.
І впав вінок на сіру гору,
упав з орлиного чола:
зломив гиляки і здер кору
з верби, що в небо десь гула.
Ліси мовчали над морями,
не рвались бурі до Карпат. .
До круч цю гбру прикували
дуби залізом своїх лап...
Ведмеді білі в океанах
заснули всі по-між крижин
і кораблі там не блукали
по водах вічної межі.
Над всім вінок лише орлиний
горів на гострому шпилі,
на тім шпилі, що рве долини

до сонця в небо від землі.
І дівчина вінок сузірний
зняла з найвищого шпиля—
моє чоло ним непокірне
прибрала в кольори троянд.
Прибрала пишно і сказала:
„У мідь заковує лани
самотньо місяць десь ночами,
щоб луни голосно гули.
Вовки там мідні вигравають
на ріллях місячних ночей,
з могил на місяць вибігають
з кістками білими людей.
А там на скелях тут високих,
з тобою слава—твій вінок.
А там вовки в яри безокі
хай котять місяць до кісток.
Послухай, як гора хлюпоче
густими соками полів,

мов труби, жили твої хоче
налити кров'ю до країв!“

Я-ж голову в зорях важку, мов чавун,
схилив і дивився, де могили спали...
а думи зникали, як гуси в степу
в осінні тунелі важкими ключами...
Ой, зникали думи у безодню ту,
що по-під горою з заходу на схід
розколола землю, розвернула кручі...
Там не горів денний ще ніколи світ.
Кублились тумани, як смола, тягучі.
За розколиною, далі, лежали в піску
великі скрижалі пустелі:
а вітри вікові на ту книгу важку
Все котили від гір гострі літери-скелі.
Із бездонної горлянки піскових долин
витагся камінний міст на високих горах
до краю провалля, до чорних глибин,

мов язик закляклий пустелі-потвори.
По мосту високім завирюхи хмар,
мов кованим шляхом обози, котили,—
і той міст гойдався, пустелю черкав,—
і літери сірі в пустелі гриміли,
ніби тарабани. диявольський марш.
Над хмарами зорі пливли по мосту,
наче по озерах у купальські ночі
між очеретами на хвилю рясну
свічі восковії на вінках дівочих.

Гей, змучена душе моя!
На рідні ти полинь поля,—
вночі там сич із-за могил
вганяє крики в небосхил,
а язики їх вогняні
полощуть хвилі у Дніпрі...
І заєць скаче через шлях,
щоб у скиртах збудити жах.

Чиї ж скирти ото стоять,
коли скрізь попіл замість хат?
Ніхто не скаже—все мовчить
І вітер в попіл не летить...
Так хай же бахне череп мій,—
і димний мозок хай, як мідь,
гуде над попелом руїн
в коробці чорній косяній
та з брязком кида блискавки
через дзвіниці у скирти,
бо дзвін замовк серед степів—
не тягне в небо журавлів.

І хай скирти горять в степах,
Щоб стало видно у віках,
як розгойда новий пожар
шляхи із ордами татар,—
і я побачу на землі
червоні ночі, чорні дні

й оті ще хмари, що пливуть
мостом із зорями у путь
та й разом гинуть з мосту всі
десь у безоднях мовчазних!

Скирти-ж десь чорніли забиті
 токами,
як лицарі давні у важкі щити;
я-ж стояв і бачив, як люди
 юрбами
мостом простували швидко до мсти.
І вгинався міст той високо під
 небом,
хоч кам'яні гори й туго нап'яли...
В кожної людини летів попереду
голуб із зорею у лапках блідих...

Птахи ті летять так по шляху віків
із безодень світа з серцями-зірками,
наче десь по травах росяних лугів

метелики білі перед ластівками.
Люди доганяють летючих вогнів
по мосту в пустелі аж на край безодні..
Та й падають з мосту в щілину землі—
у мішки туманів сірі та холодні.
А зорі крилаті—залізні дощі –
свистять над провалля під груди орлині
і сиплються в сонце, як мошка з ланів
у вечірніс вогнище вохкої долини.

Наче весною дощами озера,
так сонце росло й надувалось
вогнями,
пружинили хвилі сліпучі на йому,
з його берегів випадали на землю,
ніби підкови розпечені з горна!..

Горіли долини, горіла пустеля,
ще й горів той дивний

на гігантах міст...
Здавалось, пустеля
у бляхи вогненні
внизала хвоста
та й б'є в небеса...
бо гриміли гори на жовтих пісках.

І зірвав вінок з чола я
та в розколину безодню
покотив з одчаю!..

А дівчина закричала до орла й пустелі:
„Де-ж та правда—Віра—сонце його?!“
І в цей час простори погойднув орел—
виривав він крила із муру небес...
Та й випало сонце з пазурів орлиних
І заревло страшно у пащу земну.

І на берег скелястої прірви землі
сів навіки орел спочивать,

над безоднями крила свої,
як морські береги. розіклав.
А на крила густі, мов гранит,
вічна ніч із просторів лягла—
і два місяці з чорної мли
засвітили в орла з-під чола...
Та й у чорну пустелю самотньо
горять
з-над безодні глухої труни,
наче очі в яру у крука,
що на трупі коня зайнялись...

Київ

К А З К А

Як купала мене мати
у любистку,
трусив зорі Див із лану
у колиску.
Схиляв голову весняну
голий місяць
до маленьких моїх ніжок
в купіль свіжу.
Вода з місяця збігала
на малого,
ніби сріблом полоскала
тепле лоно
Як skutала мати сина,
то між зорі

положила у колиску,
як у полі...
Як у полі, на могилі
коло яру,
у пшеницю колосисту
серед лану.
Та в купелі моє серце
залишилось,
й мати вилила з водою
під калину.
Мячі срібні кругом серця
впали в трави—
солов'ї їх покотили
на дзеркала.
Ромен-зілля зросло з серця
в росах кутих,
йому в листя упав місяць
з озер гнутих.
Погойднулось ромен-зілля

на все поле,
свою голову вмочило
в синє море.
З моря сокіл тоді степом
нап'яв крила,
з крил тумани поспадали
скрізь по нивах.
Й ромен-зілля стало в'януть
у туманах...
Ішла дівчина й зірвала
його в травах.
Тепер дівчину шукаю
в теплих зорях—
дзвоню в роси з поля босий
в сині гори!

Ч Е К А Н Н Я

Зорі плинули на хмарах.
курів сніг з небес;
ішли люди всі у парі,
а я ждав тебе.

Замок стіни свої чорні
над містом тримав,
ріки зор в нічній безодні,
мов гребля, спиняв.

Ішли люди в його залю,
несли юний сміх,
запорошений снігами,
як гомін лісів.

І той замок підпирали
та й колони дві...
там я ждав тебе віками
і сам кам'янів.

Догоріли в замку-залі
і сміх і вогні...
розійшлися людські пари
в дороги нічні...

А я жду тебе самотній,
де колони дві,—
ринуть зорі у безодні
із віїв моїх...

В Е С Н А

З ліса череватого
вітри та буйволи
котили сонце
по луках зелених, через Ніл глибокий
до тих берегів,
де небсним плесом
розцвівсь океан.
Крихти зоставались тропічного сонця
у кущах холодних
ситої трави.
Журавлі збирали їх
та із криком повним
розставляли крила на моря і землю
й напинали небо
туго, наче лук.

Неба понаднільського
клапті у вочах,
гарячі відламки далекого сонця
в грудях, наче в трюмах
морських кораблів,
до нас на Україну
у степи несли.

В степу на могилі горілиць лежав я,
а ключ журавлиний важко наді мною

тяг

канати в небесах
і кидав у трави жарини гарячі
з широкими сурмами
луни весняної
й шумодзвоном-злотом
в долини котив.

І у мої груди упало вогненне
серце журавлине, щоб співав я пісню
про весну свою!

А хто-ж мені скаже,
де моя весна
нагріва тумани
сіє білий цвіт?

Може, там, де верби блакить розгойдали, —
змели шумодзвони вітами із степу
в голосну, голчасту, повнострунну річку?..
А ті-ж шумодзвони хутконога річка
з грюкотами котить мокрою травою,
по росяних струнах у казани срібні
окатого ставу, щоб карасі й щуки
уночі до місяця гралися на хвилях
журавлиним злотом!

Сказав мені ранок солов'їним криком:
Іди ти в тумани на глибокі луки,
де копиці сіна обважніли в росах,
як вовною вівці в кошарах високих,

і чекай там, хлопче,
своєї весни!

Я ходив три ночі на запашне сіно
весни виглядати... Ой, три ночі в травні
капали зірки
у гарячі очі
мої молоді

І там розтоплялись золотом колючим,
пробивали серце і хлюпали в жилах!

На четверту ніч
я сіно поправив
у вохкій копиці вилами дзвінкими,
коло сіна став,
не дихав—чекав...
Ніч була, мов яма
в черепі мерця...

А крихотка з сонця у грудях кипіла
червоною кров'ю, розтоплені зорі
гнала в моїх жилах, виски розбивала!..

І прийшла весна
до мене на луг...
Мене обнімала, сміючись казала:
„Батько сплять надворі, на кованім возі,
я-ж втікла із клуні під зоряне небо
грудей молодих
од жаги вітрами —
дротами дзвенить!..
Рознущу я коси на дроти гарячі,—
твої руки й ноги навіки вмотаю
в дику заметіль!..“
Мене цілувала, а вила бряжчали
у наших ногах...
а з мого неба зорі випадали
у жіноче лоно, наче у безодні
степових озер!
Враз мені од болю груди затріщали!—
Із грудей струміла кров моя на траві...
Наче десь у горах розбилося сонце
та й стіка вогнями на холодні скелі...

Дівчина втікала з вилами від мене.
а з зубків іржавих завирюха рвалась
бризками крові,
мов іскри комети
у вогненний хвіст!..
І вила світили лихтарем кривавим
до чужих десь ранків із глибини ночі,
Як смолоскип Юди в саду Гефсимани
до нас крізь віки!..
І я упав навznak
на тужавий луг
та й лежу, як верстви забиті у ниви..
А в пробиті груди
вже дивиться ніч,
забризкана кров'ю,
і кричить совою із сліпого яру:
— Дурню!
де-ж твоя весна?!“

1922

Л И С Т

Гарячим вітром прилетів
од батька лист,

що чорну кригу гряд звалив
там серед нив;

що скрізь поламані лежать
сухі поля

і села викотили жаль
на давній шлях.

По тім шляху пили курять
на цвинтарі—

вози то з мертвими риплять,
як журавлі...

І просить батько: „Як-небудь...
на пудів два“...

Я-ж тільки й можу, що від мук
тут закричать!---

сорочка в мене та штани,
ще черевик:

пятою з „паньківки“ сліди
я позначив...

Чиїми-ж пятами вгорі
на небесах

мені так світять вечорі.
як я в сльозах?..

Нічого, тату, вам не дам—
я сам як слід,—

просить до „Ар“ хожу в туман
важкий обід...

А поки-що, — крихти з шухляд
цвілі поїм

та пісню вашого села
хоч розповім.

А ті-ж крихти, в ночах живі,
з стола небєс

хай рідний вітер на папір
мене зідме!

1929

ПІСНЯ З ПІВНОЧИ

(Колоніальні настрої в дореволюційній руській армії)

(ЛІРИЧНА ПОЕМА)

Частина I.

— Давно вже ніч в свої пустелі
великі зорі висипа,
давно в бараці раби темні,
як під водою вічні скелі,
на нарах сонними лежать.

Висока стеля капа мокра,
бо люди дихають, сопуть...
а дума сльози із-над Волги
на поле рідне глухо котить,
де села соняшні ростуть.

Ой, думи мої, зорі...
ген-ген буран од степу
до гір закотив небо
і вами у безодні
неначе корговами
гойда по-над снігами!

Колись мені мати
серпа одшукали,
жартуючи жати
в степи виряжали,
а я був дитина---
й мале цуценятко
узяв у торбину
та й рушив до батька.
Із цуциком милим
у житі ганяли
і сонце в долини,
мов колесо, гнали.

А батько косили
у гонах під шляхом:
об соняшні жили
косою бряжчали...
Гукнули на мене
над свіжим покосом,
щоб я, мов шалений,
не бігав там зовсім.
І перепел знявся
із степу на вітер
і сонце сховалось
у сірому пір'ї.
І цілий день літній
в повітці у яслах
із цуциком бідним
лежав я та плакав.
Язик його теплий
лизав мені губи,
мов щіточка, терпко

чесав мені чуба.
І я з його ласки
заснув мов з купелі...
Прокинувся у яслах
уже було темно...
А мати стояли
мої наді мною
і зорі знімали
зі неба рукою...
У чуб мій вплітали,
мов зерно в колосся,
ще й лоб цілували
в заплаканих росах.
Гей, мрії, демони лукаві,
нащо терзаєте мій дух—
важкі примари дня криваві
спиняють часу вічний рух.
І я-ж забув лиш на холину
про долю -муку мовчазну...

Забув, що я в кайданах згину
під ніч похмуру та грізну.
Мене чужина приголубить,
на Волзі в дикому яру,
про волю пісню там затрубить
буран величний у бору.
А осінь пізня заплаче
за юним згубленим життям,
і ворон хмарами прокряче
свій сум самотности полям.

Забув...

Та ти ходою кам'яною,
людино сіра, вартовий—
розвіяв дійсністю страшною
вінок думок мій польовий.
А ніч все тягнеться, як ріки,
і давить душу, мов піском...
Коли-ж, коли ми вже розіб'єм
кайданом катові висок?!

Ой, думи мої, зорі...
ген-ген буран од степу
до гір захопив небо
і вами у безодні.
неначе корогвами,
гойда по-над снігами.

На тройці дзвонить схід за лісом:
зимовий день на лікті знявсь;
в бараці сон тумани ніша,
народ заснув, як розіп'явсь.
Густе повітря душить груди...
У поле хочеться зітхнуть;
од поту мокрі раби... люди...
шукають вошей і хропуть.
А я качаюся на нарах,
ліса ввижаються мені;
лани кохані в світлих чарах
шумлять у серці в глибині.

Чи я побачу й ще Україну,
Дніпро та жито на полях?..
Чи може тут, в Росії згину,
Як пес забитий, у рядах?..
Мов стогін в кручі, крик проходить:
„Пора вставати!.. Уставай!“
Загуб, як бджоли, люд-невольник...
Як осінь плаче серед гаю,
заплакав сум людей-жовнірів
на цинівках соснових нар...
Так дикий ворон десь на вітрі
у вікна б'ється по-між рям...
Під лайку кадрових пригінчих
свою рушницю кожен взяв,
на муштру, мов на муку вічну,
пішов...

У тугу душу закував

День ясний, тихий і морозний,
як срібні дзвони, голосний;

і, наче пан, стоїть, вельможний,
закривши полами всю Волгу,
у шатах снігу ліс густий!
Сліпуче искрами сіяють
долини, гори в далині;
буран спинив і зорі й хмари,
лежить, на горах позіхає —
в постелі білій крижаній.
На площі рівній та великій
шикують ротами людей:
команда, крики ринуть дикі
в повітря тихе із грудей
Ось роті нашій розітнулась:
„рівняйсь!“ — команда крижана —
луна над лісом посковзнулась,
як по стіні високій дня
та дзвінкоперая стріла,
що з лука випустив сармат.

ой. будуть по листі шляхами іти
од горя без розуму й волі...
Під листом шукатимуть ваших слідів...
Не найдуть... не кончать дороги...
в чужинця впадуть на холодний поріг,
щоб вже й не вставати ніколи!..

Степи-ж мої, далекий край!
прощайте вже навіки,—
жене мене в строю відчай
учитись мончки умирать,
як хвилю гонить вітер.

Над полем он гуде бугор,
немов казан підземний:
проз його рота—наче бор—
зірвавсь з місця і бігом
летить в колонах степом.

Біжу я з ротою під ліс,
куди біжить Свіяга...

Над нами хмар тягер навис..
Як дід, нагнулось небо вниз —
нести їх не здолає

Вже иній сів на ліс сріблом
і кучері узором
гойдаються в струнких сосон,
бо пара з нас ляга стовпом
нахиленим над бором.

Мов капітан на кораблі,
посеред степу ротний
стоїть під лісом на бугрі
і в небі, що збуло глибінь,
полоще крик недобрий:

„Наддайте шагу, маладци!“ —
а мій сусіда стогне...
По жовтім змученім лиці

річками чорний піт летить.
щоб море горя сповнить ..

Тривожно дзенькнули штики —
на села впав за обрій
страшний короткий стогін-крик,
упав на цвинтарні хрести,
щоб голосити в дзвонах.

А на снігу сусіда мій
харчав і побивався,
лила із рота кров у сніг,
неначе з сосни на вогні
живиця विकіпала.

З'явився ротний коло нас—
„Ти что?.. А ну-ка, паря!..“
та мерзлим чоботом, мов кат
між ноги нижче живота
лежачого ударив.

А як побачив, що жовнір
лежить в крові-калюжі,
камінним голосом звелів:
„У лазарет!“. І знов рабів
погнав у муштрі мучить.

Частина II

Ішла під небом в Каспій Волга,
ловила тіні берегів,
та крижана, мов мармурова,
плита упала із лісів:
сховала води в сині ями,
сховала відбитки від гір;
а самі гори над степами,
де хмари падають снопами,
он сяють днями із шпилів!

Отам на горах примостився
у лісі сивому шпиталь,

в сніги глибокі нахилився
та слуха, що гуде буран:
„Притулок темний для жовнірів,
кого ти викинув з вікна
у ліс густий під хмари сірі,
що звисли з неба, наче вії,
туди, де туча залягла.

Його пси дикі оточили
і зуби гострі, як штилі,
в сніги холодні застромили
десь аж до чорної землі.
До того-ж трупа не підлізуть—
жіноча постать там стоїть,
як постамент журби залізний,
у світі ношеній, облізлій
та стереже його од їх.

У неї капають ще сльози
в обличчя мертве юнака—

й немов сміються на морозі
до неї губи мертвяка
Як місяць стане під лісами,
лілеї світить ним вона...
Круг трупа квітки над снігами
чудними білими листками
до ранку срібного горять“...

Загомонів у лісі білім
словами сніжними шпиталь,—
і в горах мертвозанімілих
уже став слухати буран:
Вночі жовніри у палату,
внесли товариша свого—
він кров'ю ліжко все заляпав
і на підлогу натекла там
густа, гаряча, темна кров.

Всю ніч сердега побивався
та ліжком гуркав під вікном;

до луток пальцями чіплявся,
кричав, що їде він Дніпром.
Кричав, що з човна йому мати
змиває голову в воді;
таких, як лебеді.. крилатих
метеликів бере в лататті,
пуска на брови та до вій.

Пуска на брови й промовляє:
„дивися, сину, аж на дно—
твоя Марися он співає
і простеля тобі рядно...
З тобою то лягати спати
вона зібралась в куширі‘...
І враз неначе його мати
у воду впала на латаття,
а далі—в сині ятірі.

А він на човні сам полинув
униз по хвилях аж до скель...

Кричав, що ще не хоче гинуть,
бо десь Марися його жде...
І вмить зірвався із постелі,
за рями дико ухопивсь..
Забризкав кров'ю стіни темні...
Він головою. мов скажений,
подвійні рями проломив...

Упав із вікон моїх сизих
в глибокий сніг аж у ліси...
гаряча кров його на кризі
на дворі іскрами горить.
А душа матері ночами
із України приліта,
над сином месника чекає,
щоб він про сина все, що знає,
народам бурями підняв“...

Буран вже далі і не слухав,
труснув лісами серед гір—

завили звірі у яругах—
з дубів і сосен завирюха
зірвала силу давніх гнізд—
і, наче чорними шапками,
крутила ними в небесах...
Де Волга дме вітри боками,
душа жіноча під снігами
лежить із сином у лісах.

Буран летів в Сибірську тайгу,
степи рипіли скрізь під ним,
немов хто брами стін Китаю
тисячеліттю розчинив.

Буран летів, гримів піснями
і гори всіх країв землі,
що мовчки стигнуть над морями,
схилялися із хмар шпилями,
як списами богатирі:

ЗАБУТИЙ

Тин із пожеж десь на захід упав,
сонце вдавив у степи...
там під житами козак умирав,
кров його в землю текла крізь піски.

З паном не бився козак за жупан,
тяжко з ним бився за волю в степу:
пояс червоний йому розірвавсь
гострим багнетом, де ниви ростуть.

Журиться жито. схилившись у луг:
Колос, мов камінь, втопило в туман;
вовк на могилі зайнявсь і потух—
зуби за лісом сховав...

Кров по-під степом до гір дотекла,
в горах пробила між скелями хід...
Яром прорила рови до села,—
хату підмила вдові.

Сніп розірвала вдова у дворі—
кров її сина курить...
Вік розколовсь на колосся вдові
й нині без вітру в току шелестить...

Ліс нахилив свої списи на схід:
довгі у сонці кінці розпіка;
вовк у степу на забитого зліг,
зуби до сонця в крові підійма!

1923 рік

ТРУНИ В ГАЯХ

Із полів глухих шляхи розляглись,
на боках у їх зацвіли гречки...
Та рої бджоли ними не гудуть,
меду не несуть в пасіки-садки...
А шляхами кров огненно димить
та вихри прядуть свистом веретен
і пнуться, мов гад, з багнетів до хмар;
мичку, наче сніг, тягнуть із гречок
і сучать канат через всі поля,
купають його на шляху в крові,
бо нема дощів із клубків-громів—
заснули давно у хмар на хребтах!
Гей, ревуть вихри від сіл та до сіл,
умотують їх у пряжу свою,

ховають в пилу шляху на поля...
У селах усе гине, як в мішках.
Худоба реве з дворів на яри,
ребрами оре канави глухі
у зубах у псів—своїх хазяїнів.
Народ, як рілля, захряс по церквах,
дощами рида... і сльози горять
на хвилях садків, мов ягоди-кров;
падають в траву гарячі, як жар,
котяться в гаї, де труни лежать.
Там аж дві труні дубові товсті
на сіні сухім у чорнім сукні!
Як у тій труні, що лягла під рів,
битая в мороз, скупана в крові—
радість молода—квіти степові!
У другій труні—мати всіх людей,
тих замучених, побитих дітей...
Із грудей стремить кривавий багнет,
а на нім горить цвіт-рожа важка

Гей, над радістю стоїть туга мла,
на поля, сади крила підняла,
чорні, мовчазні, як сон кладовищ
А над ненькою стоять кістяки,
з їх очей-дірок сльози цебеняць
та й на рожу ту, що хилить багнет.
То-ж не рож-цвіт буйно-запашний,
а серце пала—сонце із крові!..
У гаях горить та зілля в'ялить.
Із сонця осьо вилітає птах
та й полетів він за дикі поля,
де город стоїть на стрімкій горі,
в кручу в дерезу важко нахиливсь;
він давно заснув: зубами не б'є
в небо кам'яне, не креше вогню.
Сів на башті птах міської стіни,
крикнув один раз: „Труни у гаях!..
Люди, уставай!“ Крик упав на дно
в кручу-глибину на скелі грудьми.

А з-під пелени
сірих скель
чорно, наче крук,—
кінь летить...

Ой, вилетів кінь на гору круту,
втрашно заіржав над городом тим;
луни загули в кварталах міських,
як у виводи горобина ніч.
А з драних шибок порожніх домів
кажани, сичі вилетіли всі...
Крильми шарудять об дахи будов,
у мотузках дзвіниць... І город пливе
с дзвоні глухим десь од берегів,
як дим на степи. Та степи мовчать:
Слухають, як ліс в їх лоні росте
у дзвоні джерел кришталевих вод...
А вихри прядуть і труни лежать,
і серце в гаях у неньки горить,
і кінь на горі сичів виклика!

1921 р. Липень

ЛЕГЕНДА

ПІСНЯ ПЕРША

Водили батько у костюол
мене малого через бор.
Про ліс вони мені тоді
пускали казку по воді.
а я її малим ловив
в озернім плесі серед нив.
Ловив!.. боявся уловить,
щоб нею серця не розбить.

Вночі на Петра вдвох ми йшли;
підводивсь місяць на ліси
і зорі булькали в вітрах,

палили нитки в небесах,—
спадали в скло лісних ставків
і бились дзвінко на скалки.
А коли місяць посквознувсь
над лісом сонним і надувсь
у небо повне, як у лід—
засяли в батька із підків
великі сосни мовчазні—
до мене батько почали:
„Поглянь, дитино, он туди,
де місяць рогом закотив
гарячі вінця до дубів...
Бач, вітер дме йому у дно
і жевріє, як жар, воно...
То, кажуть, око у крові
із скелі висить на горі...
Про його казку розкажу...
А ти в'яжись, як отой дуб,
та брата кривного шануй...

Ще до татарщини, давно...
були лани отут болот,
а ліса зовсім не було,--
стояв лиш дуб та хата там,
де зараз сосна та туман.
Як чорний вечір наставав,
рамистий дуб з болот смоктав
кудлату вохкість... і важнів,
мов степ у травні од дощів.
А з хати жінка грузько йшла,
де спала в небі дрягвина...
Була вродлива, молода;
на пояс падала коса,
отак, як в бурю очерет
на берег пада до джерел.
Схилялась там на купині,
од сліз голки горіли вії:
молилась голосно до зір,
мов ранив тишу криком звір

„Прабоже мій, не кинь мене!
встають тумани до небес,
в тумани вплетена трава—
мої сирі, сумні слова...
Живу в болоті я та дуб,
а муж той де, що серцю люб?...
Ти в небі сонце почепив,
мов колесо на верстовий,
обтріпаній дощами стовп,
що степ великий проколов...
од сонця птахів наплодив:
гаї піснями підпалив...
З туманів мужа приведи,
спочить у хаті поклади,—
кип'яче сонце й мені він
лине у рядна на мій піл...
Нехай я рядна буду прать
узавтра... й плакати і співати!“

Як небо синє на степах
заворушилося в огнях,
а вітер гострий засвистів
в безодні чорні до вогнів—
й вогні покапали в поля,
де світить водами земля,—
прийшов до жінки дужий муж,
приніс пахучий дух калюж,
як вугіль чорного крука
в кудлатих, жилавих руках.
укинув сіна у вікно. .
й до ранку спали вони втрьох
А ранок в росах засвітив
малі сонця, як світляки,
на травах мужових слідів
в глибокі сизі болота,
де хлюпа дума молода.

Вродила жінка двох синів
під дзенькіт місячних ставків.

Як син чорнявий закричав,
з причілка дуб старий упав;
а як русявий подививсь—
туман у роси переливсь
той, що з плечей річки спускав
й до моря бризками гуляв...
Злетів із жердки чорний крук,
в колиску сів йому до рук.
Крука покинув ще тоді
той невідомий чоловік.

П'ятнадцять літ, як лошаки
вже проклепали їм шляхи;
вже неньку глухо тумани
водою в багнах залили.
Гей, брат той перший був Бакум...
Він взяв розбив об камінь дуб,
дрючка силенного зладнав,
в глибокі багна упихав;

на дрюк мотав густий туман,
як удину повзучих трав,
та тяг із ям його в стеги
і, наче вовну там стелив,—
сушив болото ніч і день:
гадалось матір ізнайде.

А брат русявий був — Андрій...
Ходив далеко до озір, —
сидить любив там на траві
й дивитись ранком у глибінь
прозорих вод, на дно живе
та ждять, як сонце попливе
відтіль, мов човен казковий,
без весел в небо на вітри...
Туди з Андрієм крук літав,
велике небо розгинав.
За радість сонця в дзвоні вод
забув син матір між болот.

З озер росло бульками дно,
як сонце ямами пливло.

Ламались ями на голки,
гули роями у боки,
як бджоли десь на колоски.

А сонце чмихало, дуло
й жарке до берега брело,
мов гола дівчина з ріки
вдягати білі сорочки.

Як дві крижинки на кришталь,
згубило сонце двоє жал
в жадібні очі юнака...

Тримтять ті жала у кутках
із вій густих, мов квіти два
в отаві з довгого стебла.

ПІСНЯ ДРУГА

Під небом плакав темний звір
і лускотіли піски зір
в безоднях ночі до лугів
на трави в хату до братів.
Над ними жердка з гострих лап
гойдалась крилами крука...
Бо завше крук отам сидів,
як дома був ясний Андрій...
На сіні згорблений Бакум
похмуро нюхав м'яти дух...
Був голий, чорний, як гора,
що в хмарі голову хова;
а м'язи з кожної руки
дивились важко, як бики,
котрі у плузі на лану
до гір підводять цілину.
Русявий тихий його брат,
мов гільце, в хаті процвітав,

в руках дві ластівки держав,—
до брата в душу щебетав:

— „Як буде час,
ходім, побачиш сонце там.
у стінах мідних серед ям.
Я ранком довго на траві
ловлю із сонця квіти-біль,
щоб показати їх тобі...
Ув очі, брате, глянь мої—
стремлять ті квіти з довгих вій!..“

— „Про сонце сонний ти казав.
туди не раз ходив я сам.
Не 'дної лілії стебло
там підвелось із болот—
листки розкинуло долонь
у піднебесну оболонь...
Широка хвиля вітрова
на них озера колива.
Хотів я сонце там узять

та йти з ним матері шукать...
Воно-ж мені не розцвіта,
як мідні ранки розгойда
на дні озерному вода:
туман бо очі заступа...
Нехай-же буде і тобі
в болоті сонце там на дні!..“

— „Чого ти, брате?!“

— „Як чого?!“

Погибли мати вже давно,
а в тебе очі сяють чим?..
Прокляття сонцю й тобі з ним!..
тобі я їх!..“ На лікті впав,
у землю руки увігнав...
і, майже, цілу ніч лежав...
Зів'яв без слова і Андрій...
Як здавна в море камінь, ліг
лицем до стелі на траву
і на світанні так заснув.

Зоря пускала білих птиць
в рожеве пір'я до зірниць;
бугай у бубони озер
сполохав світом очерет.
Юнак русявий тихо спав
на димних пахощах отав.
Підліз до брата ось Бакум...
два лікті в очі йому впхнув..
Линула кров у стелю враз—
і дикий крик луги потряс!..
Нещасний брат шляхи живі
потяг лучами із крові...
Лишив у хаті очі й крик:
„Не зійде сонце нам повік!“

Якраз в озерній глибині
котив колеса вогняні
рожевий ранок на луги;
а крук очима їх ловив

та з жердки кидав в чорний діл,
що від крові в траві курів.
А болотами йшов сліпий
по тих колесах у світи...

Крука Бакум убить хотів,
щоб він криваво не дививсь..
Та крук Бакума збив із ніг
ще й вирвав око з-під брови,
гаками чорної ноги..
Крильми стіну міцну звалив..
і оком небо зчервонив
до гір далеких з чорних ям
й на скелі кинув його там.
А сам на горах в сонці сів,
вмочив у степ крилату тінь.

Бакум, як буря, по лугах
крука із оком доганяв,
а кров'ю слід свій пропікав...

та й у болото увігнався. .
Скажено борсався, кричав
і твань руками дико рвав:
луна гула у тумани,
як у підвали кам'яні,
і кликотали багна скрізь...
І він нарешті ізнемігсь!..
Та й сотні років там лежить
з єдиним оком ще живий.
Вже замість волоса поріс
на грудях в його оцей ліс.
з ліса око вирина,
як чорні води з тумана,
до того ока на горі,
що степ купає у крові...
Бо з ока кров там буря рве
й на тінь крукову кида в степ.
(А ми, дурні, гадаєм: нам
то місяць світить із-за хмар

і бризка сяйвом через ніч
на степ, на води і на ліс..
І, мабуть, завше буде так..
Бо хто заб'є того крука,
відкіль прилине багатир
на ці занедбані степи
ліси незаймані рубать,—
людину чорну визволять?).

Коли Бакумові в лісах
лине ув око кров гірська,
злітає крук з далеких гір,
сіда на око в темний бір
та рве гаками палу кров,
щоб муки більш йому було.
Як чусш ти—гудуть степи...
пробить їх знизу коліньми
людина пробує страшна
і задавити вже крука...

або хоч випасти із мук
навіки у підземну тьму! .
Та цей похмурий, темний ліс
корінням в груди йому вріс,
до степу дружого пришив
і, наче в пазурах, держить.

А той—Андрій, несе сліпий
в ногах повік терни степів:
скрізь на базарах спочива
у веселюдних городах,
про сонце лірою співа
глухим, замученим рабам.
Та ще ні разу не бринів
із ліри соняшної спів
про брата рідного в багні“.

Лягли пороги золоті
вже на стрімкі краї степів;
а до порогів юний схід

прийшов по морю через лід,
запіл від свити розгорнув
по небі в буйному жару;
в заполі сонце розцвіло,
неначе жар-птиці гніздо;
із свити схід його пустив
од тих порогів у степи:
тумани з птахами знялись,
у день глибокий попливли,
мов ранком ріками плоти.
Замовкли батько; до села
ішли без слова по полях;
а я на небо поглядав,
турботно місяця шукав
та мовчки думав: як-би я
за того став багатиря,
що вб'є крука, зрубає ліс—
людину випустить на світ!

1923 р. Куцівка

На ріках вавилонських і я там сидів..
І. Франко.

У ТАБОРИ

Скорбне серце моє, день і ніч ти болиш'
наче птиця жива на ножі тріпотиш:

Бідні діти землі перейшли старий Збруч
долю в пана одіять... та й додому не
йдуть...

А вже з чорних морів хвиля впала у степ
кругом селищ вона скам'яніла тепер..

Чи ви гору нову перейдете коли..
Ой, чи ваши в хатах розцвітуться столи?

Чи над вами зійде мати-сонце ясне
і положить в рушник з хлібом щастя
своє?

Мабуть, ваша десь кров у полоні тече, —
ізнав землю стару й мою душу пече...

Бо із кого-ж то кров, ніби другий Дунай
усю землю взяла у підкову заграв?..

Аж у небо дуга десь із неї пішла,
хоч і кажуть старі, що чумацький то
шлях.

Як собак табуни: і ворони й круки
через гору летять аж над Київ злотий..

О, як страшно кричать!.. А із чорних
дзьобів
краплі-кров лопотить об залізо домів...

А на площах міських в небо синє весни
діти білі цвітуть, мов ягнята в стерні.

Білі діти мої, утікайте із площ,
бо вас мочить давно тепла кров, наче
дощ...

Любі діти мої, сиву матір просіть,
хай дасть хустку свою, хустку чорну,
як ніч,---

білу постать свою у ту хустку вгорніть,
щоб не видно було на вас бризків крові...

А я серце здавлю і ножем пронижу,
нехай серце з ножа співа пісню сумну..

Аж як полський впаде від гармат Вавилої'
й бідні діти землі там покинуть полон,—

всі слова я зберу, що на небі горять.
а на півдні зірву круглу--сонце—печатать,

нею людям серця на вино розтоплю
і в небесні слова, як у чашці, зіллю!

1023 р.

НА ІГОРЕВОМУ ПОЛІ

Ой, у полі та стернистому,
на старому деревлянському
явори стоять, гойдаються,
ще й вітрами умиваються.
Там Сварог схиливсь над стернями,
вкутав голову туманами
і ворушить тихо віями,
мов лісами в білім инію.
Тими віями він скочує
срібло-сльози все розтоплені.
Стають сльози ті озерами
у долинах серед зелені
та й курять до сонця водами
в ранки білі, теплі травневі.
Сварог каже тихим голосом,

а садки скрізь задимилися
у цвіту густім вишневому
і вишневим цвітом всипались,
наче ріки, вуса богів:
— „Явори тверді, кряжисті,
ви сучками попробивані,
мов стрільчастими перунами,
прокажіте мені сурмами
хто голосить ото селами?
Ваші сурми наготовлені
із ярів крутих змуровані,
на степах моїх простягнені!
Явори мовчать, гойдаються,
а стерня шепоче шелестом:

Половецькі орди їхали степами,
ловили списами зорі вечорами;
половецькі орди їхали лісами,
сонце повтикали злотними стрілками.

Сонце покотилось з могил до криниці.
заюшило кров'ю хустку молодиці:
Не з відрами стала вона під вербою,
дитину вмивала гострою водою:
— „Погойдніться, верби, по-над берегами
розступіться села з білими хатами—
я несучу дитину на чорні майдани,
хай зозулі сиві кують над дворами.
На чотирі бори насунули хмари.
ними блискавиці ножі сполоскали;
брязнули зірниці і на сході в полі—
у диму-тумані заіржали коні;
блиснули носами й круки на могилах,
під крила сховали вікові долини.
Вилює місяць у круків на крилах,
з їх ніг істікає в яруги по нивах...
А муж мій поїхав на пар волочити,
аж на Сян од коней загули копита!..
Випала з-за Дону блискавка на стерні

та й шлях перебила, увалила в землю..
повбивала коні, дружину прибила,
Йому брови чорні присипала пилом!
Борона упала на ліси дубові,
зубком учепилась в небосхил над морем,
та й висить на небі на північ зубками,
розгойдана люто сніжними вітрами.
Буйними вітрами зубки розпеклися
і в небі зірками жала зайнялися...
Знову із-за Дону блискавка зірвалась
кинула дружину на залізні жала!
На зубках вогненних мій муж розіп'ятий,
висить над морями у крові заляклий,
кров'ю свого серця захід обливає,
У чорній півночі болота сповняє!..
На голі майдани вийшла молодиця,
поставила сина там у кривавиці,
з мукою гукнула: „Лле кров без упину!..
Не покинь заляту, розп'яту країну!..“

Тихий шепіт зник над стернями,
а Сварог ворушить віями,
мов лісами в білім инію.

Тими віями він скочує
срібло-сльози все розтоплені,
стають сльози ті озерами
у долинах серед зелені
та й димлять до сонця водами
в ранки білі, теплі травневі.

А з голих майданів чуть гук молодиці
до віків Трояна по кривавих росах!..
Од борони небо кров'ю червониться,
кров'ю північ червоно заносить!..

1923 р. Березень

П О Ї З Д

Загострені вітром, як сині ножі,
виснуть над нами з безодні—
у холоді мертвому дні крижані
виснуть далеко за обрій.

Під жалами днів, ой, віки нам летять:
степом експрес під дротами...
а рейки од сонця гарячі луцять
в чорні беззоряні ями.

І наш новий вік ось у путь засвистить..
вічно у путь залізниця..
та ще наш кондуктор, о, друзі, живий,
хто нас примусить журиться?!

У мудрості келих налиймо вина,
в села хлюпнім через город!
Нехай з виноградників вохкість земна
росами грає на зорях...

Бувало, на конях батьки до мети
в тирсі пилами куріли
аж дзвони злітали з кінських копит—
міддю над степом німіли.

Збудили ми луни у дзвонах німих:
вивели деспотів грізно з палаців,
у полі на рейки поклали живих
хай перед смертю поплачуть.

Нехай перед смертю поплачуть царі—
келих в купе ми піднімем
за вільність батьків, що об тирсу степів
кіньми гриміли, як вітер!..

Піднімем за того, хто вугіль довба
в мокрих, провалених шахтах. .
Врізаймось, вливаймось в людський океан!..
швидче по рейках, по шпалах!

Летить новий вік, у безодні летить!..
Страшно: туман, трясовиця...
Кондуктор, кондуктор, о, друзі живий—
хто нас примусить журиться?!

З М І С Т

	Стор
До степу	5
Нова доба	8
Зірниця в морях	10
По шляху віків	12
Казка	26
Чекання	29
Весна	31
Лист	37
Пісня з півночі	40
Забутий	59
Труни в гаях	61
Легенда	65
У табори	82
На Ігоровому полі	86
Поїзд	91

Цена 30 коп

№ 19817

A 570049

